

**КОСТА СТРАНДЖЕВ
ВАШ В ИМЕТО НА
РЕВОЛЮЦИЯТА**

chitanka.info

1.

22 ноември 1916 година!

Група студенти шумят по улицата. Смят се така, че синият простор на Калифорния кънти от младите им гласове. В миг — гробна тишина. Срещу студентите търчи жена. Това е госпожа Лютър Бърбенк. Сграбчила вестник в ръце, тя вика: „Не шумете момчета! За бога, не шумете!... Умрял е Джек Лондон!“. Госпожа Бърбенк се спира, а ръката ѝ със сухо движение дълго мачка вестника, в който е отпечатана злоещата вест.

Понякога историята охотно изпада в нравоучителност и лицемерие. Флиртува с мними ценности за сметка на истинските. Но на този 22 ноември тя е истинска Клио, в нея няма и миг колебание. Човечеството свежда глава пред паметта на Джек Лондон. Дори барутните вестници на Европа, чиито старчески гърди хъркат от шовинистичния бяс на Първата световна война, са принудени да бъдат обективни. „Умря писателят Джек Лондон“ — печатат на първите си страници под самата заглавка. И някъде по-надолу, и някъде по-встрани, и с по-дребен шрифт, разбира се, тези същите вестници съобщават още, че в този ден е умрял и австро-унгарският монарх Франц Йосиф II. Честно погледнато обаче това не е никакъв подвиг за тази история. Ама, разбира се, че не е! Тя просто добросъвестно и обективно е номерирала тревогите си за този ден. И правилно е свършила това. Защото един велик писател винаги е бил прекалено много повече в сравнение с който и да е монарх.

22 ноември 1916 година!

Доктор Томсън прибира уморено в лекарската си чанта празните шишенца. Оглежда ги едно по едно. На всяко от тях е написано злоещото: „Морфинов сулфат и атропинов сулфат“. Поглежда към мъртвия и остава смаян. Дори и в смъртта усмивката, обаятелната момчешка усмивка, не слиза от това красиво ирландско лице.

2.

Усмивката на Джек Лондон!

С нея той прекоси улицата, която разделяше деветнадесетия от двадесетия век. На 21 декември Джек Лондон подписва договор с бостънското издателство „Хаутон Миффлин“ за издаването на първата си книга. След девет дни започва новият век. И Джек Лондон бърза, страхотно много бърза, защото няма никакво време за губене. Когато часовниковите удари възвестяват раждането на ХХ век, Джек навлича един пуловер и подгонва с бясна скорост велосипеда си по пътищата на Калифорния. „Хайде, хайде, давай бързо, дявол да те вземе...“ — говори той на велосипеда си и натиска още по-бясно педалите. В тази нощ реалистичната американска литература среща своето верую: „И тъй, за здравето на пътника, който е на пъртината тая нощ. Дано му стигне храната. Дано кучетата му да издържат. Дано кибритът му винаги да хваща огън. Да му даде бог сполука и да не го изоставя щастieto и... И да се обърка полицията!“.

Само за една година Джек Лондон става известен, уважаван писател. Представителите на „нежния реализъм“, на средните класи на Америка изтръпват: това не е литература, а светотатство. Та този човек казва в разказите си направо всичко, което мисли, без да се съобразява с никакви сантименталности. Ужасно — той не признава етикецията. Най-често се движи в обществото облечен само по... пуловер, а на гости отива с велосипед. А отгоре на всичко дружи с изпаднали типове.

На сцената на Америка Джек Лондон излиза с ожулените си ръце, със заледените си мокасини, идва с бялото мъртвешко мълчание на Аляска, със самочувствието на своята класа, която е изрекла вече съдбовното „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!“. В литературата той влиза безцеремонно, настойчиво и вмъква в нея целия свой дотогавашен свят. Защото Джек Лондон е възпитан не в пансион и колежи, а на улицата, край залива сред пристанищната олелия, в тътнещите работилници и фабрики. На 12-годишна възраст

той е вестникопродавец, на 13 завършва прогимназия и със спестените два долара си купува лодка. На 15 вече е притежател на едномачтова гемия „Рязъл Дязъл“ и става цар на ловците на стриди, а на 16 — полицай в крайбрежната патрулна служба. Сетне: китоловец, огняр, скитник, златотърсач. И много, много по-късно — писател. Тогава той вече е на... 22 години.

Хиляда думи на ден! Две хиляди! Три... Пет часа сън на денонощие. Пет и нито секунда повече. Джек Лондон е принуден да бърза, защото е длъжен да каже толкова много. Длъжен е непременно да смае света с Мейлмют Кид, Пийкок, главатаря Боб, Големия Виктор. С разказите си за простите, но великодушни като деца мъже от Юкон, от „Софи Съндърланд“, от Клондайк и пътищата на Аляска. Редакторите на многобройните списания мълчат. Те чакат други разкази — такива чистички, шумящи от нежност разкази, напъхани като кукли в целофанена обвивка. А вместо да пише така, това момче заявява дръзко: „От хората трябва да се изисква на първо място и при всички случаи да обладават мъжество“. Как тъй — недоумяват редакторите. — Ами възпитанието на чувствата?... Ами етикецията?..." И те обръщат категорично гръб. Пощата в Оукланд буквално е затрупана от всекидневните ръкописи на Джек Лондон. Но всичко протича все така — никой не дава и пет пари за ръкописите от Оукланд. Проточват се дълги гладни месеци. Устата му просто залепва от глад. Велосипедът, костюмът, ботушите, мушамата, едно по едно вече всичко е в заложната къща. Няма що, ако върви така, Джек Лондон скоро ще стигне до единственото, което му остава — самоубийството. Силната и мъжка ръка на писателя все по-бавно и по-бавно се движи върху последните бели листове. Но това вече не са удивителните истории от Аляска и Юкон. Сред дима на последните си цигари той пише прощалните писма. Тогава редакцията на списанието „Овърланд Мънтли“ поставя длан върху рамото на мършавото и настръхнало от глад момче. Списанието е откупило разказа „За здравето на спътника“ срещу пет долара. Щастливо списание! Срещу мизерните пет долара това шантаво реакционно списание остава завинаги в най-хубавите страници от историята на американската литература. Сетне идва и записът за 40 долара от списанието „Черната котка“...

Накратко: един скитник, скитникът Джек Лондон извежда американската литература от оранжерии и будоарите на улицата. Създава у нея чувство на глад към истинския, силния, живия живот. Учи я да се смее и да приказва безстрашно с пълен глас, а не шепнешком. Да цени не показните добродетели, а мъжката воля.

На 24 години Джек Лондон вече се е наложил и в най-авторитетните списания. Неговите разкази се търсят и от читатели, и от редактори. През пролетта на 1900 година излиза първата му книга — сборник разкази „Синът на вълка“. Истинска бомба! С тази книга съвременният американски разказ излиза на старт.

Започва гигантска битка на литературното полесражение. Нито една усмивка на самодоволство. Нито един жест на умора: „Аз пиша около 1000 думи дневно от един роман и бих прекъснал писането си само заради тръбите на второто пришествие“. Негов идеал е истината! Негово верую: истината в никакъв случай не бива да се казва наполовина, защото тя е именно онази магия, която прави от човека — човек. Или цялата истина, истината докрай, или да се мълчи. Защото хората лъжат единствено от страх. А Джек Лондон не се страхува — никога и от никого. Героите му са силни и неподправени мъже — с остри, поразяващи характери. Мъже със силен дух и яки ръце, които не умеят да крият удивлението или презрението в очите си.

До последния миг на живота си Джек Лондон не забравя, че е дошъл от дъното на живота, че самият той е един от „Хората на бездната“. „Желязната пета“ го изправя пред своя съд като атентатор срещу олигархията. Беседите, лекциите, пътуванията, публичните спорове, статиите му го правят един от най-изтъкнатите социалисти на Америка. Огромната част от парите, които получава за книгите си, той изпраща на арестувани социалистически дейци. На стачкуващи работници. На различните социалистически и работнически организации. На затворниците от Фолсъм и Сан Куентин. Изразходва ги за многобройните гости, които идват при него от Европа и от всички кътища на Америка. В изборите социалистическата партия го кандидатира за президент на Америка. Живот, с поразяваща динамика. И Джек Лондон сам признава — ако има нещо, което го опиянява, това не са парите, още по-малко е славата. Не дори и победата. Неговата вечна мечта е борбата. Това е единственото знаме в живота му. Единственият му копнеж е — да бъде боец. Дари и в края на живота

си, когато в произведенията му се засилва влиянието на буржоазната идеология и вече става все по-явна творческата му криза, той заявява: „Напускам социалистическата партия, понеже в нея няма огън и борба. Понеже напрежението ѝ в класовата борба е спаднало...“. Но и тази декларация той завършва с познатото: „Ваш в името на революцията — Джек Лондон“. В името на Революцията — Ваш съм? До последния си дъх, до последната си капка кръв! Ваш — на хамалите и рибарите, на скитниците и пиратите, на златотърсачите и миньорите.

3.

Много неща ми напомнят за моята първа среща с Джек Лондон...

Беше ужасно студено през януарските дни на 1955 година. Северният вятър брулеше безмилостно небето и то посиняваше от мраз. Дебели снежни преспи се бяха вкопчили за намръщените борови гори, за вцепенените от студа пътища на Родопите. Имах чувството, че светът беше само от сняг и лед. Тогава на обект Трети прозорец насрочиха събрание за Ленин, на което трябваше да присъствам. Тръгнах току на разсъмване. Камионът, с който пътувах, ме остави на Картела и по-нататък продължих пеш. Сред огромните снежни преспи едва-едва открих обекта. И то само по тъмните къдели пушек, които се диплеха над комините на бараките.

В ония дни на Трети прозорец беше дяволски трудно. Бурята не млъкваше ни ден, ни нощ. Жилищните бараки скърцаха от студ. Нощем вятърът виеше сърдито и пълнеше света с остри звуци и стонове. Една сутрин обектът осъмна в тъмно — бурята беше накъсала електрическата инсталация. Без ток — помпите в тунела млъкнаха и водата се юрна напред към портала. Какво можеше да се направи? Спасението беше само едно — агрегатът да произведе електрически ток и да задвижи помпите. Да, ама нефта? Нямаше и капка, пък и нямаше как да се докара по тия заледени пътища. Миньорите се тюхкаха, тунелът пропадеше в бавна агония пред очите им. И тогава един от тях — Ангел Кръстев тръгна сам в планината. Снегът го бръснеше в лицето, та ще го задуши, а той обхождаше хижи и горски стопанства, военни поделения и мандри. Замръкваше на разклоненията, където свирещият вятър го правеше на шушулка. Сутрин, още преди зори, поемаше по стръмните и хлъзгави пътеки, по тази огромна бяла пустиня. И по няколко пъти на ден, с кабардисали от студа ръце, мъкнеше цинкови кофи, пълни с нефта. Това продължи три денонощия... През това време колко пъти бе протягал пълзешком ръце към сухите жилави храсти, по обед бе ослепявал от блясъка на

планината, пламнала от белота. И така — до ремонта на електрическата инсталация. Агрегатът не млъкна. Не спряха и водните помпи.

Два дни по-късно свършиха дървата на обекта. Зимните нощи станаха бели и дълги, безкрайно дълги. Беше един мъртъв студ, който караше хората да се загръщат в купчините одеяла, във ватенките, сковаваше ги в опушените бараки. Заедно с неколцина младежи, за дърва тръгна и Илия Найденов. Всъщност той ги поведе. Не личеше нито пътека, нито път, планината стенеше и свили глави, момчетата вървяха напред. По обед, натоварени със съчки, счупени клони и окастрени хвойни, се прибраха в селището. И печките в бараките веднага се нажежиха до зачервяване.

Запознах се с тези двама мъже от Трети прозорец, които дотогава не бях срещал. На събранието за Ленин им изказаха похвала. Помня онова събрание. Партийният секретар Тодор Стаматов прочете доклад за Ленин. Докладът беше съвсем обикновен — циклостилно издание, каквито изпращаха по онова време тогавашните околийски комитети на партията. Сетне един рошав младеж — знаех, че беше напуснал доброволно ВИТИЗ, за да дойде на строежа — се изправи на сцената от чамови дъски в дъното на стола. Каза със самочувствие, че Ленин много харесвал разказите на Джек Лондон, поклони се и с патос, с щедри жестове прочете „Жажда за живот“.

Хареса ли ми този разказ? Не е трудно да кажа — да. Срещнах се за първи път с Джек Лондон и бях поразен преди всичко от жестоката, от поразяващата правда на разказа му. В онзи час виждах съвсем отчетливо всичко от разказа — мъждивото слънчево кълбо, огънят, това чудно сливане на бялата земя с бялото небе. Но достатъчно беше да отворя очи и тогава пред мен, на чамовата сцена, виждах Илия Найденов и Ангел Кръстев. Спускаха се по заледения „Картел“ или с последните си сили пълзяха по стръмната галерия на тунела.

По-късно намерих разказите на Джек Лондон и прочетох „Жажда за живот“. Бил, мъжът без име, вълкът... Наистина страшен разказ, който по думите на Н. Крупска Ленин действително много харесвал. Великият скитник и писател беше стигнал до билото, на което с изпочупени нокти, с разкъравени колене, с изприщена от треската уста, се беше изкатерил смелият, силният, мъжественият. Човекът. Било е в зората на XX век.

А сега?

Не хиляда унции злато, а човешкият дълг, комунистическата съвест пращаше двамата миньори в планината. Тя им даваше сила, за да изтраят дори и тогава, когато краката им се вкочаняваха, когато скърцаха със зъби от болка, устата им се напълваше със сняг, а те проклинаха коварния бял сън, затварящ очите им. Те всъщност бяха двама от онези герои, за които преди повече от половин век мечтаеше Джек Лондон: ще построим ново жилище за човечеството, в което няма да има място за избраници, всички стаи в това жилище ще бъдат просторни и светли и в тях ще се диша само чист и животворен въздух. И това ще стане, защото аз вярвам в работническата класа. „Славният Джек“ пишеше за Бил и мъжа без име, за вълка и за кораба „Бедфорд“, но мечтите му бяха категорични: „Социализмът е най-великото нещо на света!“. И затова вярваше на мъжете, които признават за единствен жив бог на този свят — Труда! Той не само знаеше и разбираше за кого и срещу кого воюва с дарованието си. Но и друго — кой има великото и гордо право да се нарече работнически писател. „Истинският пролетарски писател не само трябваше да пише за работническата класа, но и да бъде четен от нея.“ Това е констатация за Джек Лондон — най-популярният писател на американската работническа класа.

„Хиляда дузини“ не може да се чете с безразличие. Герои на разказите са смели, самоотвержени хора. Хора, които заради простотата, искреността и смелостта са готови да воюват и с небето. На всеки от тях американският бунтар е дал капчица от горещата си и чиста кръв. Това е благородният Хичикок от „Където пътят се разделя“, това е Дейли Пейн от „Големият въпрос“, Ситка Чарли, Джери... В този сборник има един чудесен пропагандистки разказ „Силата на силните“. Зная, че някому не е особено приятно това определение, но повтарям: идеален образец на пропагандистки разказ.

В повечето от творбите и в този сборник се срещаме с една от обичайните ситуации на Джек Лондон: героят е на граничната бразда — между живота и смъртта. И това всъщност не е никакво откритие. Джек Лондон сам на няколко пъти признава, че човешкият живот получава особена острота, когато виси на косъм.

„За здравето на пътника“... Това не е само обикновено заглавие. Забележете — героите на почти всички разкази са все на път, непрекъснато вървят. Отиват или се връщат. Вселената бучи и стене, не

се вижда и педя напред, а човек върви. Върви. Свил глава в шубата, влачи заледените си мокасина. Дейвид Расмънсен пътува със своите хиляда дузини яйца за далечния Север, синът на стария Ебитс умира, а очите му остават отворени от жаждата да пътува, пътува Хейторн, в движение е Меснър. Сентенцията „Човек не се лъже, когато върви, тогава най-много да обърка пътя“ не е на Джек Лондон. Но тя е душевен възел за всеки един от героите му. И в този сборник здрави и читави, с куцукане, на носилки или върху яките плещи на другаря си, на шейни с кучета или пеш, с прогизнали от вода мокасина, пълзешком или в див бяг — вървят.

Всички вървят и това у тях не е тактика, а една от големите цели на живота им. И затуй понякога те объркват пътя, загубват кучетата си, отсядат в чужд бивак, но пак вървят. И никога, никога не се лъжат, защото: „Светът не е за тези, които мълчат, които чрез мълчанието си лъжат, мамят и се гаврят с любовта“.

4.

Когато написва романа си „Три сърца“, Джек Лондон казва: „Този роман е юбилеен. С неговото завършване отбелязвам четиридесетгодишния си рожден ден, завършване на петдесетата си книга, с него ознаменувам и шестнадесетгодишната си писателска кариера...“.

А само няколко месеца по-късно, на 22 ноември доктор Томпсън влиза в работния кабинет и констатира: Джек Лондон е мъртъв. И тогава обикновената американка госпожа Лютър Бърбенк застава срещу шумната студентска група и само една нейна фраза респектира улицата: „Не се смейте! Джек Лондон умря!“. Ървинг Стоун в своята биографична книга „Морякът на кон“ пише: „Джек винаги е казвал, че иска животът му да бъде кратък, но весел... Той искаше да говори силно и ярко, да изгори бързо, за да не би смъртта да го настигне, преди да е изхарчил и последния си долар, преди да е предал на човечеството и последната си мисъл“. И тази мечта на великия американец се осъществява. В някакви си 40 години той успява да побере безброй много неща — книги, революционна дейност, победи и покрусни, надежди и разочарования, влюбвания и омраза, безброй приятели и врагове.

22 ноември 1916 година...

На другата нощ тялото на Джек Лондон е изгорено, а пепелта му препратена пак във „Фермата на красотата“. Само две седмици преди смъртта си, както предава Стоун, Джек яздил по един величествен хълм, спрял коня си и казал: „Искам като умра, прахът ми да бъде заровен на този хълм“. Елиза изпълнила завета му. Прибрала праха му в една кутия, изкачила се на върха в Лунната долина, заровила там кутийката, а отгоре поставила огромен къс от червена скала, останал от къщата на Вълка. На този камък с неумел резец са издълбани само две думи: *Джек Лондон*.

5.

„Да ме пази бог от тези обикновени хора, които могат да бъдат наречени добри, защото от тях вее хлад, от тези, които не пушат, не пият, не ругаят, но затова пък нищо не ще осъдят, никога няма да извършат смела постъпка. Това са все малодушни хорица, които заглушават в себе си зова на живота и не се осмеляват да скъсат с паяжината на бита. Вие няма да ги видите в кръчмата, но не ще ги срещнете и на барикадите. Тях не ги привличат необозримите далечини, те не са способни да заобичат до забрава. Те си имат свои грижи: «да не си измокрят краката, да не преуморят сърцето си, да не пропуснат възможността за своя малък еснафски успех, да осъществят своите незначителни таланти...».“

И още: „Човек, който може да понесе един удар или обида равнодушно, без да си отвърне със същото — по дяволите!...“.

И още: „Винаги съм твърдял, че главното литературно достойнство е искреността. Ако не съм прав в това свое схващане, ако светът ме обори, ще кажа «сбогом, горд свят», ще се оттегля във фермата и ще отглеждам картофи и пилета, за да поддържам стомаха си пълен. Успехите си дължа на това, че винаги съм отказвал да приемам съвети за предпазливост“.

Това са все думи на Джек Лондон.

Записал съм ги така, просто за себе си в една тетрадка. И към нея протягам ръка винаги когато усетя, че в живота ми настъпят банални, безлични дни. Защото това е чудесно, неизчислимо богатство: да притвориш очи и да видиш мислено във въображението си как „Рязъл Дязъл“ се сгушва в морските вълни. Да поканиш на масата си Мелмют Кид и Франк Дейвис, Франсиз и Лизи Конелон, Барнинг Дейлайт или момчето Джери. Хубаво е! Ще се чукнеш с тези скитници и пирати и заедно с тях ще вдигнеш пълната чаша с пожелание към онзи човек, който винаги нощем е на път с кучетата си и който винаги се тревожи за това, дали ще успее да си хване огън.

Това ти стига, за да тръгнеш. И да си сигурен, че пътуваш ли, никога, никога няма да сбъркаш. И да си сигурен, че отказваш ли да приемаш съвети за предпазливост, непременно ще дойде ден, в който ще заявиш гордо: „Успехите си дължа...“. Ще пътуваш! Ще издържиш и няма да изостанеш по средата на пътя. И никога няма да извиваш гузно очи встрани, а срещнеш ли шофьори и асфалтаджии, талигаджии и сгушени в шуби и шалове пешеходци, ще им викнеш отдалеч: „Здравейте!... Аз съм Ваш! В името на революцията завинаги съм Ваш!...“.

Така, както това с пълен глас правеше „славният Джек“. Великият скитник, бунтарят, писателят на ХХ век — Джек Лондон.

Коста Странджев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.